

et in particulari ad monachos illius religionis limitantur, ut in dicta Clement. Et tunc censeo legem ex vi dispositionis suæ non obligare alios monachos, quia non extenditur ultra verba sua. Dico autem, *ex vi dispositionis suæ*; nam aliunde ex parte materiæ poterit extendi, ut si ex lege ipsa constet non considerasse veluti specificam differentiam illius religionis, sed generalem rationem, et necessitatem monachalis status; tunc enim materiale esse videtur, quod tales monachos proprio nomine appellet. Alio vero modo potest dici lex lata pro solis monachis S. Benedicti, quia eo tempore lata est, quo non erat alia religio monachorum, vel in quo omnia illorum monasteria sub regula S. Benedicti militabant, quamvis verba canonis indifferentia sint, solumque de monachis mentionem faciant. Et tunc, ex vi dispositionis legis obligatio extenditur ad omnes monachos, etiamsi postea aliqui exorti sint; quia hæc est natura perpetuæ legis, ut ad omnes extendatur, qui postea nascuntur, si sub verbis et tenore legis comprehenduntur, ut supra etiam diximus de legibus, quæ de religiosis sub hac voce, vel sub nomine regularium aliquid statuunt. Nihilominus vero tunc e converso considerandum est, an ex materia vel ex aliis circumstantiis intelligatur dispositio legis magis esse restricta, ut si fundetur in speciali regula, vel professione S. Benedicti, aut quid simile; tunc enim indifferentia vocis *monachi*, ex circumstantiis determinanda est. Et hæc sufficit attingisse in particulari de hac religione, pro ratione instituti a nobis propositi.

CAPUT III.

QUÆ RELIGIONES MONACHORUM EX BENEDICTINA ORTÆ SINT, ET AN SINT AB ILLA DISTINCTÆ?

Post institutionem religionis S. Benedicti multo tempore sine nova institutione monastici ordinis, et consequenter, ut credimus, totus occidentalis monachismus Benedictini ordinis erat. Postea vero, post annum Domini 900, quia fortasse observantia illius religionis relaxata fuerat, occasione reformandi illam cœpit illa religio multiplicari, vel alias ex se producere.

1. *Tractatur prior pars tituli quoad ordinem Cluniacensem.*—Quarum prima esse censetur ordo Cluniacensium, quæ circa annum Domini 913 cœpisse dicitur, institutore Odone Cluniacensi Abbate, quamvis alii hoc tri-

buant Bernoni ut primo Abbati, et fundatori illius monasterii, juxta Sigisbertum, in Chronico. Et alii præterea addunt opera Euthycii, seu Eutychie, ejusdem monasterii monachi valde religiosi, et in Patrum regulis et institutionibus valde eruditi, ex quibus (ut Antonimus refert) diversas consuetudines sumpsit, et uno volumine colligavit; et ideo fuisse dicitur institutor consuetudinum quæ in monasteriis servabantur; et specialiter de illo monasterio a Bernone constructo ait Antoninus: *In eo servantur instituta Patris Eutychie*, 2 p. Historiali, tit. 15, cap. 16, ubi propterea Scholiastes advertit, Odonem fuisse potius propagatorem Cluniacensis ordinis, quam institutorem; sicut de Bernardo dici solet circa ordinem Cisterciensem, ut infra num. 3 notabimus. Idem tamen Bernardus in Apologia ad Hugonem Abbatem, enumerans primos parentes, de quibus Cluniacenses gloriantur, primo loco ponit Odonem, nulla facta mentione Bernonis, neque Eutychie. Quocirca existimo Bernonem quidem fundasse Cluniacæ illud speciale monasterium sub regula et ordinaria institutione S. Benedicti; discursu vero temporis, opera et consilio Eutychie addidisse observantias aliquas, et reformationem, quæ suo tempore duravit sub eadem religione S. Benedicti. Postea vero Odo, qui immediate successit in Abbatia Bernoni, reformationem ampliavit, et tantam mutationem fecit, ut distincta religio inchoata fuerit, ut communiter ab auctoribus judicatur.

2. *Tractatur posterior.*—Quæ autem fuerit hæc distinctio, et in quibus rebus, non satis invenio ab auctoribus vel historicis explicatum. Nam imprimis non fuit in fine proprio talis instituti; nam semper retentus fuit purus monachatus et vita contemplativa. Deinde non fuit mutatio in regula, neque in substantiali professione votorum; nam Benedicti regula integra retenta est, idemque modus profitendi conversionem morum secundum illam. In habitu dicunt quidam fuisse factam mutationem quoad figuram et colorem. Sed quoad colorem, Anton., dict. tit. 15, cap. 23, num. 2, refert Cluniacenses semper retinuisse nigrum habitum, et de eis intelligit jura quæ de monachis nigris loquuntur, et eosdem ait fuisse reformatos, anno 1400, per Eugenium III, in congregatione quæ dicitur S. Justinæ, quia initium habuit in Abbatia S. Justinæ Paduæ, et postea per plura monasteria propagata est. Illa autem congre-

gatio nunc eadem religio esse videtur cum ordine S. Benedicti, et nonnulla monasteria Hispaniæ, quæ Cluniacensis ordinis fuisse dicuntur, præsertim S. Facundi, et S. Vincentii Salmanticæ, ejusdem ordinis nunc sunt cum aliis S. Benedicti. Non videntur ergo a principio habuisse distinctionem in colore habitus; in figura vero fortasse fuit aliqua, et nonnulla etiam in constitutionibus et observantiis, propter quæ ut religio distincta, vel saltem ut familia diversa a religione S. Benedicti habita est; ad eum modum quo sunt in religione Minorum variæ familiæ, cum non modica distinctione in figura et asperitate habitus, et aliarum observantiarum, et tamen non censentur plures religiones, sed una, in diversis membris suis magis vel minus reformata.

3. *Tractatur etiam prior pars tituli quoad ordinem Cisterciensem.*—Secunda religio, non quidem tempore, sed amplitudine et dignitate, quæ ex D. Benedicto ortum habuit, fuit Cisterciensis. Cujus institutor vulgo censetur S. Bernardus, quia inter religiosos omnes illius familiæ fuit illustris, et eam maxime propagavit et auxit; nam dum viveret, centum sexaginta monasteria suæ reformationis in variis Europæ regionibus fundasse dicitur. Re tamen vera quindecim annis antequam Bernardus esset monachus, Cisterciensium reformatio inceperat, ut constat ex historiis apud Vincentium, lib. 25, cap. 64; Antonin., 2 part., tit. 15, cap. 8; Sigisbertum, in Chronico, anno 1098, quo anno religio illa inchoata est sub Roberto, primo Abbate Cisterciensi, ut in vita ejus refert Surius, tom. 2, die 29 Aprilis. Duxit autem originem a cœnobio Molismensi, quod in provincia Burgundiæ in Episcopatu Lingoniensi situm erat. Cœnobium autem illud Molismense Benedictini ordinis erat; an vero in eo servaretur professio communi et antiquo more, vel juxta novam Cluniacensem institutionem, in historiis explicatum non reperio, illud tamen prius videtur probabilius. Nam Bernardus licet Cluniacensium mentionem faciat, nunquam ab eis originem vel aliquid habere recognoscit, ut patet ex Apologia ad Guillelmum Abbatem, et epist. 1 ad Robertum nepotem, ubi S. Benedictum, suum et Cluniacensium legislatorem appellat, suumque institutum longe arctius esse ostendit. Cœnobium itaque Molismense professionis erat S. Benedicti, observantia tamen religiosa in eo fuerat relaxata. Quatuor autem monachi illius, Stephanus,

Albericus, et alii duo, majorem perfectionem et rigorem desiderantes, solitudinem petierunt, ac tandem in sylva *Cistercium* dicta quasi eremiticam vitam inchoarunt; postea vero eos secutus est Robertus, Molismensis Abbas, cum aliis viginti duobus, qui primum cœnobium Cisterciense sub eodem Roberto, primo Abbate, incoluerunt. Post paulum vero temporis redeunte Roberto, jussu Pontificis, ad Abbatiam Molismensis cœnobii, ei successit Albericus, quo intra biennium defuncto, successit Stephanus, qui constitutiones illius ordinis in formam redegit et consummavit; ideoque fundator illius ordinis appellari etiam solet. Ille vero recepit Bernardum, qui maxime ordinem nobilitavit, et ideo nomen ejus tandem retinuit.

4. *Tractatur pars posterior.*—Habet ergo hic ordo, quoad institutum, regulam eandem et eundem finem cum ordine S. Benedicti; majorem tamen ab illo distinctionem, quam ordo Cluniacensis, a principio habuisse, et nunc etiam habere videtur. Nam quoad habitum, magnam distinctionem habet in colore albo, ut constat, et in figura nonnihil differt, quamvis modicum. Et præterea differt in multis constitutionibus, et specialiter ab Ecclesia approbatus est, et multis privilegiis ornatus; et ita ut religio distincta inter monachales numeratur, et in jure interdum fit specialis mentio illius et satis honorifica, ut patet in cap. *Non est*, de Regularib., ubi prohibetur transitus a Cisterciensi ordine ad alios, ubi Glossa rationem reddit, quia nullus ordo arctior tunc inveniebatur. De qua re in superioribus dictum est, tractatu præcedenti, lib. 3; et in cap. *Licet*, eod. tit., approbatur transitus ad Cisterciensem ordinem tanquam ad arctiorem. Et in cap. *In singulis*, de Statu monach., supponitur morem celebrandi Capitula antiquiorem esse in ordine Cisterciensi, quam in ordine S. Benedicti. Et ideo statuitur ut similia Capitula in ordine S. Benedicti fiant, et ut pro illis primordiis duo Abbates Cistercienses in Capitulo cum aliis Abbatibus Benedictinis præsiderent. Quod satis demonstrat quantæ auctoritatis et æstimationis hic ordo fuerit tempore Innocentii III. Quamquam ante Innocentium Alexander III, in cap. *Recolentes*, de Statu monach., conqueratur quod a prima perfectione nonnihil defecissent: *Dolentes* (inquit) *dicimus, quod etsi non ab omnibus, neque in omnibus, a plerisque tamen, et in pluribus ab illa sancta institutione dicitur declinatum, in tantum ut aliqui ex vobis primæ insti-*

tutionis obliti, contra ordinis vestri regulam, villas, Ecclesias, et altaria possident, fidelitates et hominia benigne suscipiunt, justitias, et tributarias tenent, etc.

5. *Quale fuerit aut nunc sit Cisterciensium professio.*—Ex quibus verbis et ex historiis supra citatis intelligi potest, religionem hanc a principio fuisse fundatam in speciali professione paupertatis; nam etiam mendicasse referuntur tempore Stephani Abbatis. Re tamen vera nunquam sunt professi mendicitatem aut paupertatem in communi, sed solum ex regula statuebant abstinere ab aliquibus modis seu generibus immobilium honorum, vel ecclesiasticorum reddituum, quibus possent vel temporalibus curis distrahi, vel ministeriis a sua professione alienis occupari. Unde Vincentius et Antoninus referunt fecisse declarationem seu constitutionem auctoritate Apostolica confirmatam, abdicandi ecclesias, altaria, oblationes, et decimas, et sepulturas aliorum hominum, et furnos, et molendina, et villas, et rusticos. Tantum ergo hujusmodi honorum genera abdicarunt; imo inferius, reddendo rationem ob quam a decimarum perceptione abstinere, dicitur, decimas a sanctis Patribus in quatuor partes esse distributas; unam Episcopo, aliam clero, tertiam pauperibus, quartam fabricæ, et ideo usurpare decimas detrectabant, quia in nullo illorum membrorum comprehendere monachum existimabant; quia monachus (dicitur ibi) terras suas possidet, unde et per se, et per pecora sua laborando vivat. Nomine autem monachi ibi monasterium intelligo; singuli enim monachi per se nihil possidere poterant, monasterium autem habere poterat possessiones et pecora, atque adeo bona immobilia et semoventia, ex quibus monachi alerentur. Igitur majorem quidem paupertatem professus est ordo Cisterciensis in principio, quam reliqui sectatores S. Benedicti atque etiam Cluniacenses servarent, non tamen omnino erat incapax possessionum seu immobilium honorum. Et ideo Alexander III, in d. cap. *Dolentes*, cum limitatione dixit: *Relictis possessionibus, vel etiam commutatis, quas institutio vestra non recipit.* In illo vero genere possessionum eam moderationem observasse videtur, ut monachi ipsi suis manibus laborarent, et terram colerent; quod dictis verbis satis significatur, et expressis a Bernardo in dict. epist. 1, ibi: *Jejunia, vigiliis, silentium, manuumque laborem vocat insaniam*; et infra: *Qualis vero religio est fodere terram, sylvam*

excidere, stercorea comportare? In his ergo laboribus exercebantur tunc monachi Cistercienses, etiamsi contemplativam vitam maxime profiterentur, et illo modo paupertatem simul, humilitatem et austeritatem conjungebant, etiamsi bona et possessiones suo statui accommodata non recusarent. Atque in hujusmodi observantiis et constitutionibus simul cum exteriori habitu distincta fuit hæc religio ab aliis familiis S. Benedicti. Et ita etiam proprium habuit regimen, proprios Prælatos, et Congregationes seu Capitula, et totius religionis supremum regularem Prælatum. Pro distinctione enim harum religionum seu familiarum maxime oportet advertere, cum D. Benedictus quasi sedem suam in monte Casino collocaverit, quamdiu ejus religio omnino una et unita permansit, singula monasteria ita fuisse suis Abbatibus subjecta, ut aliquo modo reliqui Abbates videantur fuisse subordinati Abbati Cassinensi; quanquam si hoc intelligatur de subordinatione quoad aliquam jurisdictionem, neque in jure, neque in historiis satis expressum invenitur. Interdum tamen scriptum reperio, Odonem fundatorem Cluniacensium, se suamque familiam ab obedientia Cassinensis Abbatis exemisse, ideoque quasi novum ordinem erexisse. Sic ergo Cisterciense monasterium ab aliis separatum fuit, et quasi nova suprema Abbatia in eo inchoata est, sub qua reliqua monasteria illius ordinis erigebantur, et juxta suas constitutiones et privilegia gubernabantur, et usque hodie gubernantur, quamvis in hoc magna mutatio in diversis regnis et provinciis facta fuerit, quam nunc explicare ad nos non pertinet.

6. *Quis et quantus D. Bernardus in ordine Cisterciensi.*—Hinc vero obiter conjector, D. Bernardum non solum non fuisse institutorem illius ordinis, verum etiam neque unquam fuisse supremum Prælatum illius; nunquam enim fuit Cisterciensis Abbas, sed tantum Claravallensis, cujus monasterii et fundator, et primus ac perpetuus Abbas, quamdiu vixit, fuit; monasterium autem Claravallense a Cisterciensi ortum habuit. Nam illius Abbas, Stephanus, triennio postquam Bernardum in monachum receperat, illum cum aliis monachis ad fundandum monasterium misit, quod postea Clara vallis vocatum est, eique in Abbatem Bernardum præfecit, qui semper ibi perseveravit; constat autem Abbatem Claravallensem ex vi suæ dignitatis nunquam fuisse aliis superiorem; nunquam

ergo Bernardus universalem prælationem in suo ordine habuit, neque enim alicubi legimus per specialem electionem aut concessionem ei fuisse aliquando datam. Neque hoc minuit Bernardi auctoritatem, sed auget potius, tantæ enim fuit inter suos æstimationis, ut cum ratione jurisdictionis universalis Prælatum non esset, nihilominus ut communis parens ab omnibus habitus sit, propter eximiam ejus sanctitatem, et religiosam ac spiritualem doctrinam; et quia revera fuit fundator plurium, ac fere omnium monasteriorum illius ordinis. De quo hæc dixisse sufficiat; nam reliqua, quæ scholastica sunt, et propria nostri instituti, non requirunt specialem doctrinam, sed applicationem ejus, quæ generalim data est.

7. *De Camaldulensi ordine, qui etiam a Benedictino derivatur nonnihil distinguitur.*—Et ob eandem causam nihil fere dicam de multis aliis religionibus monachalibus regulam S. Benedicti profitentibus, et quæ ab illa per nonnullas accidentales mutationes dimanarunt; in omnibus enim est idem vitæ institutum, et earum diversitas in paucis ritibus seu constitutionibus consistit, quæ ab uniuscujusque professoribus seiri debent, si talis professio durat, nonnullæ enim jam extinctæ sunt, et aliæ rara habent monasteria. Itaque in hoc ordine ponimus congregationem Camaldulensem, quæ in Italia paucos quidem habet conventus, magnæ tamen religionis et æstimationis, cœpitque anno 967, auctore S. Romualdo, quamvis ipso vivente a reliqua familia S. Benedicti quoad obedientiam et unionem separata non fuerit, sed solum quoad habitationis modum, et quoad silentium, jejunia, et alias asperitates, ob quas tandem auctoritate Alexandri II, familia Camaldulensis approbata est, et separata a reliquo ordine S. Benedicti; quia tanta diversitas non poterat commode in eodem corpore, et sub eodem regimine conservari. Nam Camaldulenses non utuntur communi habitatione ad dormiendum, vel ordinarie comedendum, sed singuli cellas habent quasi domos separatas, et solum dominicis ac festis diebus ad divina officia conveniunt, et duodecies tantum in anno simul cibum sumunt; reliquo autem tempore solitariam vitam et silentium servant, et orationi ac lectioni, vel labori manuum dant operam. Itaque Carthusianis simillimi sunt, et colore etiam albo utuntur, et a carnibus abstinent, quamvis non tempore morbi, ut Carthusiani.

8. *De alio ordine Vallis umbrosæ, etiam derivato ex Benedictino.*—Alius ordo post Camaldulensem ortus fuit, qui Vallis umbrosæ dicitur. Ejusque auctor fuit S. Joannes Gualbertus, qui prius fuit monachus Cluniacensis ordinis in conventu S. Miniatis; postea vero ad Camaldulenses pervenit, non tamen eorum institutum professus est, quia cœnobiticam vitam potius quam eremiticam affectabat, ut historiæ referunt; ideoque postquam per aliquot dies Camaldulensium mores et vitam est contemplatus, inde discessit¹, et cum aliquibus sociis in loco commodo, *Vallis umbrosa* nominato, monasterium S. Benedicti erexit, propriis quibusdam austerioris vitæ observantiis et constitutionibus ad perfectiorem regulæ custodiam adjunctis. Præcipue vero in clausuræ observatione religio hæc in principio excelluit; habitus vero illius idem fere est, qui S. Benedicti, in colore tamen aliquantulum diversus, quamvis non sit albus, sed medi coloris. Atque huic etiam ordinem approbavit Alexander II, anno 1070, quamvis in hoc annorum numero nonnulla sit in auctoribus diversitas.

9. *De quibusdam aliis similiter derivatis.*—Atque eodem fere tempore, post quinque aut sex annos, instituta est alia familia ejusdem ordinis et regulæ S. Benedicti, opera quorundam virorum nobilium Mediolanensium, qui dictus est ordo Humiliatorum, et ab Innocentio III tandem confirmatus est, postea vero a Pio V omnino fuit sublatus, et ideo de illo plura dicere necesse non est. Sunt etiam qui in hoc ordine ponant ordinem Grandimontensem; sed non invenio hujus rei sufficiens fundamentum, ut sequenti capite dicam. Præterea, ordo Cœlestinorum, Guilielmitarum, qui alio nomine Montis Virginis appellatur, et ordo montis Oliveti, ac denique ordo Sylvestrinorum, qui omnes in Italia vigent, et sub distinctis Generalibus seu primariis Abbatibus militant, Benedictinæ regulæ sunt, et fere ejusdem religionis; et sicut de aliis dictum est, solum in aliquibus observantiis, et aliquantulum in habitu differunt. Circa eorum autem originem, et progressum nihil peculiare ad nostrum institutum pertinens occurrit; et ideo legi possunt historiæ, quæ de illis fusius tractant.

¹ Anton., 2 p., tit. 15, c. 15; Surius, tom. 4.